

ШТИК

Юлія В'ячеславівна
juliashtyk1@ukr.net

УДК 338.001.36

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ
ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО АНАЛІЗУ:
СУТНІСТЬ, ЗНАЧЕННЯ, СКЛАДОВІFEATURES OF FORMATION OF
ECOLOGIC AND ECONOMIC
ANALYSIS: ESSENCE, VALUE,
COMPONENTSк.е.н., доцент, Національний
авіаційний університет

ДОРОШУК

Руслана Ігорівна
ruslanadoroshuk2019@gmail.comстудентка, Національний авіаційний
університетDOI: [https://doi.org/10.37634/efp.2021.1\(1\).6](https://doi.org/10.37634/efp.2021.1(1).6)**SHTYK Yuliia Viacheslavivna** – PhD in Economics, Associate Professor, National Aviation University**DOROSHUK Ruslana Ihorivna** – student, National Aviation University

Еколого-економічний аналіз розглядається як дослідження взаємодії екологічних та економічних процесів, пов'язаних зі збереженням довкілля та затратами на екологію. Метою статті є визначення особливостей формування еколого-економічного аналізу, його сутності та складових. Запропоновано складову еколого-економічного аналізу – екологічний контролінг, що дозволить поглибити аналіз та забезпечити комплексний підхід до вивчення ресурсно-екологічного стану підприємств.

* * *

Introduction. Economic analysis plays an important role in deciding the effectiveness of production management. After all, the effectiveness of management largely depends on the correct and purposeful use of different types of economic analysis in management. Depending on the objects of management, which are also the objects of analysis, there are different types of analysis, one of which is environmental and economic analysis, which is considered as a study of the interaction of environmental and economic processes related to environmental protection and environmental costs.

The purpose of the paper is to determine the features of the formation of ecological and economic analysis, its essence and components. The issue of interaction of social production with the environment today is defined as one of the most important global problems of mankind, which indicates the relevance of the study of theoretical and methodological aspects of environmental and economic analysis as a tool to increase the level of green production, quality (environmental friendliness) and improve the environment.

Results. Ecological and economic analysis is carried out in two main areas. The first direction involves identifying the scale, elements and results of the enterprise, region, country as a whole, which has an impact on the environment, the second direction – determining the impact of such activities on the formation and evaluation of final performance. The modern economic literature distinguishes five components of ecological and economic analysis, namely: ecological expertise, ecological diagnostics, ecological situational analysis, ecological marketing analysis and ecological audit. Ecological and economic analysis is an important tool for assessing the environmental sustainability of enterprises and industries, which has a multifaceted, comprehensive and organizational nature.

Conclusion. Comprehensive application of all components of ecological and economic analysis gives us the opportunity to obtain a more complete and comprehensive assessment of the ecological and economic level of production and economic activity in the process of making optimal environmental decisions. The component of ecological-economic analysis is offered – ecological controlling, which will allow to deepen the analysis, to make closer interrelation of estimation-analytical procedures from operational to strategic level, to provide the complex approach to studying of resource-ecological condition, and means to create all preconditions security.

Ключові слова: еколого-економічний аналіз, складові аналізу, оцінка, екологічна експертиза, екологічна діагностика

Keywords: ecologo-economic analysis, components of analysis, assessment, ecological expertise, ecological diagnostics

ВСТУП

Значний розвиток науково-технічного потенціалу людства розширює коло можливостей в економічному розвитку, але супроводжується значними екологічними проблемами. Усі екологічні проблеми виникають у результаті нераціональної взаємодії підприємства з навколишнім середовищем.

Кожне підприємство вирішує завдання з широкого кола питань: визначення переліку продукції; на який ринок виходити з цією продукцією; які технології використовувати для виробництва продукції; яка структура ресурсів необхідна і яким способом розподіляти трудові, матеріальні і фінансові ресурси. Зростаюча стурбованість стосовно якості навколишнього середовища акцентувала увагу підприємств на можливі еко-

логічні наслідки їх діяльності. Підприємства мають виявляти ці наслідки, а за можливістю повністю ліквідувати їх негативний результат. Для запобігання негативних наслідків на довкілля кожне підприємство повинно проводити еколого-економічний аналіз своєї діяльності.

Дослідженню проблем еколого-економічного аналізу присвячено праці таких вітчизняних і закордонних науковців, як Б.В. Буркінського, Л.Г. Мельника, Є.В. Мішеніна, В.І. Павлова, І.М. Сотника, С.К. Харічкова, М.А. Хвесик, О.М. Царенко, М.К. Шапочки. Проте, не зважаючи на вагомий внесок науковців у теорію і практику еколого-економічного аналізу, єдиний підхід до визначення його сутності та складових елементів відсутній. Тому питання виокремлення еко-

лого-економічного аналізу досі залишається спірним.

МЕТА статті – визначення особливостей формування еколого-економічного аналізу, його сутності та складових.

МЕТОДИ ДОСЛІДЖЕННЯ

У процесі написання роботи використано наступні методи дослідження: аналітичний, графічний, порівняльний, розрахунковий, емпіричний, елементарно-теоретичний, структурно-генетичний, спостереження, абстрагування, ототожнення, ізолювання, формалізації, аналізу, синтезу, індукція, дедукція, аналогія, узагальнення тощо.

РЕЗУЛЬТАТИ

Еколого-економічний аналіз – достатньо нова галузь економічного аналізу, що набула розвитку впродовж останніх десятиліть у розвинутих країнах і сьогодні лише починає розвиватися в Україні. Практично він може охоплювати всі сторони господарської діяльності підприємства у взаємозв'язку з його природоохоронною діяльністю та впливу довкілля на діяльність підприємства. Об'єктом еколого-економічного аналізу є сукупність економічних, екологічних і соціальних факторів, що впливають на ефективність виробництва для досягнення стійкого розвитку [1].

Предметом еколого-економічного аналізу є господарські процеси та явища, які здійснюються на підприємствах, у галузях і в народному господарстві загалом, тим чи іншим способом впливають на стан довкілля і знаходять своє відображення у системі взаємопов'язаних еколого-економічних показників [2].

Еколого-економічний аналіз здійснюється за двома основними напрямками. Перший напрям передбачає виявлення масштабів, елементів і результатів діяльності підприємства, регіону, країни загалом, що має вплив на довкілля, другий напрям – визначення впливу такої діяльності на формування й оцінку підсумкових показників роботи підприємства [3].

Еколого-економічний аналіз є важливим інструментом оцінювання екологічної стійкості підприємств і галузей, що має багатоаспектний, комплексний та організаційний характер [3].

Сучасна економічна література виділяє п'ять складових еколого-економічного аналізу, а саме: екологічну експертизу, екологічну діагностику, екологічний ситуаційний аналіз, екологічний маркетинговий аналіз та екологічний аудит.

Важливою складовою еколого-економічного аналізу господарської діяльності є екологічна експертиза.

Метою екологічної експертизи є запобігання негативному впливу антропогенної діяльності на стан навколишнього середовища та здоров'я людей, а також оцінка ступеня екологічної безпеки господарської діяльності та екологічної ситуації на окремих територіях і об'єктах. Під час експертизи проводиться аналіз відповідності підприємницьких, регіональних та народногосподарських рішень нормативним, організаційно-правовим вимогам раціонального природокористування й охорони навколишнього середовища з погляду мінімізації негативного екологічного впливу. Саме тому екологічну експертизу також можна представити як системний аналіз еколого-еко-

мічного ризику [3].

Отже, екологічна експертиза має бути багатоаспектною і спрямованою на забезпечення аналітичних досліджень для виявлення, попередження та усунення негативних екологічних та соціально-економічних наслідків у процесі реалізації певних проєктів та рішень [4].

Важливою складовою частиною розроблення оцінок впливу на природу є значення системи показників, причому розв'язання різномірних соціально-економічних завдань вимагає застосування різних видів оцінок. Економічна оцінка – це оцінка змін в економіці, що виникають за певного впливу внаслідок порушення основних функцій природи, тобто вона відображає вартість заходів на підтримання оптимального стану природної, соціальної й господарської підсистем та вартість збитків внаслідок забруднення НПС [5].

Також для виявлення, аналізу й оцінювання екологічних проблем розвитку та підвищення екологічної й соціально-економічної ефективності виробництва та природокористування використовують еколого-економічну діагностику. Метою екологічної діагностики є аналіз господарської діяльності підприємств із погляду можливих негативних наслідків на довкілля [4].

Для дослідження наявної екологічної діяльності підприємства на базі конкретних (виявлених) ситуацій використовують еколого-економічний ситуаційний аналіз. Метою ситуаційного аналізу є виявлення порушень у сфері екологічної діяльності й на якому виробничому рівні вони знаходяться [4].

Під час здійснення ситуаційного аналізу найперше необхідно оцінити, які кількості інформації буде достатньою, щоб на її основі зробити висновки про розв'язання виявлених проблем та визначити конкретні заходи щодо критичної екологічної ситуації [6].

Наступною складовою еколого-економічного аналізу є маркетинговий аналіз. Екологічний маркетинг – це функція управління, яка організовує і спрямовує діяльність підприємств, пов'язану з оцінюванням й перетворенням потреб споживачів в екологічно орієнтований попит, тобто попит на товари й послуги, що сприяють збереженню якісного та кількісного рівня основних екосистем, задовольняють екологічні потреби як окремих осіб, так і організацій або суспільства загалом [7, с. 25]. З погляду підприємства, що орієнтується на виробництво екологічних товарів, екологічний маркетинг – це вид діяльності підприємства, спрямований на виявлення та задоволення екологічних потреб окремих споживачів та суспільства загалом кращим способом порівняно із конкурентами, в результаті якого забезпечується конкурентоспроможність і прибутковість підприємства (табл. 1).

Екологічний аудит – це документально оформлений системний незалежний процес оцінювання об'єкта екологічного аудиту, що включає збирання й об'єктивне оцінювання доказів для встановлення відповідності визначених видів діяльності, заходів, умов, системи екологічного управління та інформації з цих питань вимогам законодавства України про охорону навколишнього природного середовища та іншим критеріям екологічного аудиту [8].

Таблиця 1

Складові еколого-економічного аналізу

Складові екологічного аналізу	Взаємозв'язок
Екологічна експертиза	Спрямовані на встановлення дотримання екологічних вимог і законодавства та попередження їх порушень у майбутньому.
Екологічний аудит	
Екологічна діагностика	Забезпечують виявлення та дослідження екологічних проблем, негативних моментів у виробничому процесі та природокористуванні.
Екологічний ситуаційний аналіз	
Екологічний маркетинг	Екологічний ситуаційний аналіз тісно пов'язаний з екологічним маркетингом, оскільки він застосовується в маркетинговому плануванні
Екологічний ситуаційний аналіз	

Екологічний контроль – це система екологічного планування, обліку, аналізу та аудиту підприємства, реалізація яких сприяє обґрунтуванню альтернативних підходів у здійсненні оперативного і стратегічного управління підприємством, спрямованих на підвищення еколого-економічної ефективності [4].

Усі складові еколого-економічного аналізу мають спільну мету – це підвищення ефективності природокористування.

ВИСНОВКИ

Комплексне застосування всіх складових еколого-економічного аналізу дає нам можливість отримати більш повну і всебічну оцінку еколого-економічного рівня виробництва й господарської діяльності у процесі прийняття оптимальних екологічних рішень.

Еколого-економічний аналіз є однією зі сфер науки та практики, що найбільш динамічно розвиваються останніми роками. Питання взаємодії суспільного виробництва з довкіллям сьогодні визначається як одна з найважливіших глобальних проблем людства, що свідчить про актуальність дослідження теоретичних та методичних аспектів еколого-економічного аналізу як інструменту забезпечення підвищення рівня екологізації виробництва, якості (екологічності) продукції, а також покращення стану довкілля. Основними напрямками подальших наукових досліджень стануть вивчення наслідків екологічної діяльності вітчизняних підприємств, розроблення механізму еколого-економічного управління підприємством, а також розроблення заходів, спрямованих на стабілізацію та покращення стану навколишнього природного середовища.

Однак нами було запропоновано ще одну складову еколого-економічного аналізу, а саме екологічний контролінг, що дозволить поглибити аналіз, зробити тіснішим взаємозв'язок оціночно-аналітичних процедур від оперативного до стратегічного рівня, забезпечити комплексний підхід до вивчення ресурсно-екологічного стану, а значить створити всі передумови до забезпечення еколого-економічної безпеки.

Список використаних джерел

- Грицишен Д.О. Теоретико-методологічна конструкція еколого-економічного аналізу господарської діяльності промислових підприємств. *Вісник ЖДТУ*. 2015. № 3. С. 134-144. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vzhdtu_econ_2015_3_21.pdf
- Баланенко О.Г. Сутність та основні завдання еколого-економічного аналізу діяльності підприємства. *Молодий вчений*. 2017. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/1/126.pdf>

2017/1/126.pdf.

- Хвостіна І.М. Концептуальні аспекти еколого-економічного аналізу. *Вісник Хмельницького національного університету*. 2014. № 5. Т. 2. С. 115-119. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchnu_ekon_2014_5\(2\)_27.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchnu_ekon_2014_5(2)_27.pdf)

- Мельничук Н.В. Застосування еколого-економічного аналізу для оцінки рівня екологічності підприємства. *Національний університет водного господарства та природокористування*. 2010. Вип. 3(51). С. 172-179. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/6670/1/v51ek23.pdf>

- Мішенін Є.В. Теорія еколого-економічного аналізу. Суми: СумДУ, 2014. 246 с.

- Аніщенко В.О. Вдосконалення методології концептуальних засад формування системи екологічного менеджменту підприємства за допомогою еколого-економічного аналізу. *Економіка і управління*. 2012. № 3. С. 96-101. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/econupr_2012_3_19.pdf

- Вічевич А.М. Екологічний маркетинг. Львів: УкрДІТУ, 2002. 248 с.

- Закон України «Про екологічний аудит» від 24.06.2004 № 1862-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1862-15>

References

- Hrytsyshen D.O. Theoretical and methodological construction of ecological and economic analysis of economic activity of industrial enterprises. *ZhDTU Bulletin*. 2015. № 3. pp. 134-144. URL: http://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vzhdtu_econ_2015_3_21.pdf (in Ukrainian).
- Balanenko O.H. The essence and main tasks of ecological and economic analysis of the enterprise. *Young scientist*. 2017. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/1/126.pdf> (in Ukrainian).
- Khvostina I. M. Conceptual aspects of ecological and economic analysis. *Bulletin of Khmelnytskyi National University*. 2014. № 5. Vol. 2. pp. 115-119. URL: [http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchnu_ekon_2014_5\(2\)_27.pdf](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF/Vchnu_ekon_2014_5(2)_27.pdf) (in Ukrainian).
- Melnichuk N.V. Application of ecological and economic analysis to assess the level of environmental friendliness of the enterprise. *National University of Water Management and Environmental Sciences*. 2010. Issue 3(51). pp. 172-179. URL: <http://ep3.nuwm.edu.ua/6670/1/v51ek23.pdf> (in Ukrainian).
- Mishenin Ye.V. Theory of ecological and economic analysis. Sumy: SumDU, 2014. 246 p. (in Ukrainian).
- Anishchenko V.O. Improving the methodology of conceptual foundations for the formation of the environmental management system of the enterprise through environmental

and economic analysis. *Economics and management*. 2012. № 3. pp. 96-101. URL: http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILE=&2_S21STR=econupr_2012_3_19 (in Ukrainian).

7. Vichevych A.M. Environmental marketing. Lviv: UkrDLTU, 2002. 248 p. (in Ukrainian).

8. Law of Ukraine "On ecological audit" of 24.06.2004 № 1862-IV. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1862-15> (in Ukrainian).